

ВПЛИВ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ НА БАНКІВСЬКУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

DOI: 10.32620/cher.2019.4.10

Постановка проблеми. Сучасні глобалізаційні та інтеграційні процеси, впровадження новітніх інформаційних технологій, посилення конкуренції в банківському секторі, збільшення частки іноземного банківського капіталу, відсутність всебічної нормативно-правової регламентації банківської діяльності, недостатня розвиненість українських фінансових ринків, напружена криміногенна обстановка в країні й зростання економічної злочинності зумовлюють появу нових викликів і загроз фінансовій безпеці банківського сектору загалом і окремих банків зокрема. В свою чергу, ефективне функціонування банківської системи неможливі без дотримання високого рівня фінансової безпеки кожного окремого банку. *Метою статті є* поглиблення теоретико-методологічних засад оцінювання фінансової безпеки комерційного банку й розробка практичних рекомендацій з підвищення її рівня. *Предмет дослідження* – теоретико-методологічні засади та практичні аспекти аналізу й оцінювання рівня фінансової безпеки банку. *Методи, використані в дослідженні:* логічно-змістовний метод, метод порівняння, метод аналізу і синтезу, метод експертних оцінок, метод коефіцієнтів, інтегральний метод тощо. *Гіпотеза дослідження.* Дослідження поточного стану фінансової безпеки банку слід проводити в декілька етапів: анкетування типових (зовнішніх та внутрішніх) загроз фінансовій безпеці банку; експрес-аналіз рівня фінансової безпеки комерційного банку; розрахунок інтегрального показника рівня фінансової безпеки банку. *Виклад основного матеріалу.* Здійснено анкетування типових зовнішніх та внутрішніх загроз фінансовій безпеці банку, результати якого показали, що від зовнішніх загроз фінансовій безпеці досліджуваний банк захищений на 60% (9 балів з 15 можливих), а від внутрішніх загроз на 100% (15 балів з 15 можливих). На другому етапі процесу дослідження стану фінансової безпеки здійснено експрес-аналіз фінансової безпеки, який засновано на методі коефіцієнтів і який включає чотири групи основних банківських показників: показники фінансової стійкості банку, показники ділової активності банку, показники ліквідності банку, показники ефективності діяльності банку. Результати експрес-діагностики фінансової безпеки показали, що у 2014-2015 рр. у банку рівень фінансової безпеки був низьким, а в 2016-2018 рр. вже достатнім. Крім того, розраховано інтегральний показник фінансової безпеки банку, що включає такі показники: фінансово-економічні нормативи, показники доларизації кредитів і депозитів, показники ефективності банківської діяльності (ROA, ROE), показники прибутковості тощо. Отримані інтегральні показники рівня фінансової безпеки показали, що найвищий рівень фінансової безпеки був у 2016 р., а у 2018 р. він знизився майже вдвічі. Також запропоновано заходи з підвищення різних складових фінансової безпеки банку, практична реалізація яких дозволить підвищити ефективність управління фінансовою безпекою банківської установи. *Оригінальність та практичне значення дослідження* полягають в розробленні підходу до оцінювання фінансової безпеки комерційного банку і його реалізація на прикладі ПАТ «Райффайзен банк Аваль». *Висновки дослідження.* Запропоновано підхід до оцінювання рівня фінансової безпеки, що передбачає здійснення оцінювання в декілька етапів, а саме анкетування зовнішніх та внутрішніх загроз фінансовій безпеці банку, експрес-аналіз рівня фінансової безпеки комерційного банку та розрахунок інтегрального показника рівня фінансової без-

¹ Татар Марина Сергіївна, канд. екон. наук, доцент кафедри «Фінанси», Національний аерокосмічний університет ім. М.С. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна.

Tatar Maryna, Ph.D. in Economics, Associate professor of the Finance Department, National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute», Kharkiv, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0002-1111-7103

e-mail: marina.sergeevna.tatar@gmail.com

² Рикова Анастасія Олександрівна, магістрант спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування», Національний аерокосмічний університет ім. М. С. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна.

Rykova Anastasya, Master's degree of Finance, Banking and Insurance Specialty of the National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute», Kharkiv, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0002-8845-2874

e-mail: agen.r.n@gmail.com

пеки банку, що дасть можливість всебічно, комплексно оцінити рівень фінансової безпеки банку. Також запропоновано заходи з підвищення різних складових фінансової безпеки банку, практична реалізація яких дозволить підвищити ефективність управління фінансовою безпекою банківської установи. У межах подальшого дослідження планується оцінити ефективність запропонованих заходів з підвищення рівня фінансової безпеки банку.

Ключові слова:

заходи підвищення рівня фінансової безпеки, комерційний банк, оцінювання, управління, фінансова безпека.

BANK FINANCIAL SECURITY EVALUATION PROCESS

Formulation of the problem. Modern globalization and integration processes, introduction of the latest information technologies, competition in the banking sector, increasing of foreign banking capital share, lack of comprehensive legal regulation of banking activities, lack of development of Ukrainian financial markets, tense criminal challenges lead to new threats to financial security of the banking sector in general and of individual banks in particular. In turn, the efficient functioning of the banking system is impossible without maintaining high level of financial security of each commercial bank. *The aim of the research* is deepening the theoretical and methodological foundations of commercial bank financial security assessing and to development practical recommendations for improving its level. *The subject of the research* is theoretical and methodological principles and practical aspects of analysis and assessment of bank financial security level. *The methods of the research:* logical and meaningful method, method of comparison, method of analysis and synthesis, method of expert estimation, method of coefficients, integral method, etc. *The hypothesis of the research.* The investigation of the current state of a bank's financial security should be conducted in several stages: questioning of typical (external and internal) threats to the bank's financial security; express analysis of commercial bank financial security level; calculation of the integral index of bank financial security level. *The statement of basic materials.* The survey conducted typical external and internal threats to bank financial security, the results of which showed that the investigated bank is protected from external threats to financial security by 60% (9 points out of 15 possible) and from internal threats by 100% (15 points out of 15 possible). In the second stage of the process of financial security research, express analysis of financial security was carried out on the bases of the coefficients method, which includes four groups of basic banking indicators: bank financial stability indicators, bank business activity indicators, bank liquidity indicators, efficiency of bank activity indicators. The results of the rapid financial security diagnostics showed that in 2014-2015 the bank had low level of financial security, and in 2016-2018 it was sufficient. In addition, the integral financial security index of the bank is calculated, including the following indicators: financial and economic standards, credit and deposit dollarization, banking performance (ROA, ROE), profitability indicators and others. Integrated financial security indicators show that the highest level of financial security was in 2016, and in 2018 it was sufficient. It also proposes measures to enhance various components of the bank's financial security, the practical implementation of which will improve the efficiency of managing of banking institution financial security. *The originality and practical significance of the research* is development an approach to assessing commercial bank financial security and implementation it on the example of Raiffeisen Bank Aval. *Conclusions and perspectives of further research.* The approach to the assessment of the financial security level is proposed, which involves carrying out the evaluation in several stages, namely, the questioning of external and internal threats to bank financial security, express analysis of the financial security level of a commercial bank and calculation of an integral indicator of bank financial security level, which makes possible to assess the bank financial security level. It also proposes measures to enhance various components of the bank's financial security, the practical implementation of which will improve the efficiency of managing of banking institution financial security. As part of the further study it is planned to evaluate the effectiveness of the proposed measures of bank financial security level increasing.

Keywords:

financial security measures, commercial bank, assessment, management, financial security.

ПРОЦЕСС ОЦЕНКИ УРОВНЯ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ БАНКА

Постановка проблемы. Современные глобализационные и интеграционные процессы, внедрение новейших информационных технологий, усиление конкуренции в банковском секторе, увеличение доли иностранного банковского капитала, отсутствие всесторонней нормативно-правовой регламентации банковской деятельности, недостаточная развитость украинских финансовых рынков, напряженная криминогенная обстановка в стране и рост экономической преступности обуслови-

вают появление новых вызовов и угроз финансовой безопасности банковского сектора в целом и отдельных банков в частности. В свою очередь, эффективное функционирование банковской системы невозможно без соблюдения высокого уровня финансовой безопасности каждого отдельного банка. *Целью статьи* является углубление теоретико-методологических основ оценки финансовой безопасности коммерческого банка и разработка практических рекомендаций по повышению ее уровня. *Предмет исследования* – теоретико-методологические основы и практические аспекты анализа и оценки уровня финансовой безопасности банка. *Методы, используемые в исследовании:* логически-содержательный метод, метод сравнения, метод анализа и синтеза, метод экспертных оценок, метод коэффициентов, интегральный метод и др. *Гипотеза исследования.* Исследование текущего состояния финансовой безопасности банка следует проводить в несколько этапов: анкетирование типовых (внешних и внутренних) угроз финансовой безопасности банка; экспресс-анализ уровня финансовой безопасности коммерческого банка; расчет интегрального показателя уровня финансовой безопасности банка. *Изложение основного материала.* Осуществлено анкетирование типичных внешних и внутренних угроз финансовой безопасности банка, результаты которого показали, что от внешних угроз финансовой безопасности исследуемый банк защищен на 60% (9 баллов из 15 возможных), а от внутренних угроз на 100% (15 баллов из 15 возможных). На втором этапе процесса исследования состояния финансовой безопасности осуществлен экспресс-анализ финансовой безопасности, основанный на методе коэффициентов и включающий четыре группы основных банковских показателей: показатели финансовой устойчивости банка, показатели деловой активности банка, показатели ликвидности банка, показатели эффективности деятельности банка. Результаты экспресс-диагностики финансовой безопасности показали, что в 2014-2015 гг. у банка уровень финансовой безопасности был низким, а в 2016-2018 гг. уже достаточным. Кроме того, рассчитан интегральный показатель финансовой безопасности банка, включающий такие показатели: финансово-экономические нормативы, показатели долларизации кредитов и депозитов, показатели эффективности банковской деятельности (ROA, ROE), показатели прибыльности и т.д. Полученные интегральные показатели уровня финансовой безопасности показали, что высокий уровень финансовой безопасности был в 2016, а в 2018 он снизился почти вдвое. Также предложены меры по повышению различных составляющих финансовой безопасности банка, практическая реализация которых позволит повысить эффективность управления финансовой безопасностью банковского учреждения. *Оригинальность и практическое значение исследования* заключаются в разработке подхода к оценке финансовой безопасности коммерческого банка и его реализация на примере АО «Райффайзен банк Аваль». *Выводы исследования.* Предложен подход к оценке уровня финансовой безопасности, который предусматривает осуществление оценки в несколько этапов, а именно анкетирование внешних и внутренних угроз финансовой безопасности банка, экспресс-анализ уровня финансовой безопасности коммерческого банка и расчет интегрального показателя уровня финансовой безопасности банка, что позволит всесторонне, комплексно оценить уровень финансовой безопасности банка. Также предложены меры по повышению различных составляющих финансовой безопасности банка, практическая реализация которых позволит повысить эффективность управления финансовой безопасностью банковского учреждения. В рамках дальнейшего исследования планируется оценить эффективность предложенных мер по повышению уровня финансовой безопасности банка.

Ключевые слова:

меры по повышению уровня финансовой безопасности, коммерческий банк, оценка, управление, финансовая безопасность.

Постановка проблемы. Сучасні глобалізаційні та інтеграційні процеси, впровадження новітніх інформаційних технологій, посилення конкуренції в банківському секторі, збільшення частки іноземного банківського капіталу, відсутність всебічної нормативно-правової регламентації банківської діяльності, недостатня розвиненість українських фінансових ринків, напружена криміногенна обстановка в країні й зростання економічної злочинності зумовлюють появу нових викликів і загроз фінансовій безпеці банківського

сектору загалом і окремих банків зокрема. В свою чергу, ефективне функціонування банківської системи неможливі без дотримання високого рівня фінансової безпеки кожного окремого банку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою фінансової безпеки банківського сектору і окремих банків займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені як Д. Алексеева, О. Барановський, І. Бланк, Т. Болгар, Р. Вовченко, Р. Гриценко, М. Єрмошенко, Я. Жарій, М. Зубок, О. Кириченко, В.

Коваленко, О. Колодізев, В. Краліч, І. Крупка, В. Левицький, О. Пластун, О. Терещенко, С. Яременко тощо. У працях вчених досліджувались сутність і складові, загрози фінансовій безпеці банків, методики оцінювання її рівня, передумови формування й організації функціонування системи її забезпечення тощо. Однак, потребує удосконалення процес управління фінансовою безпекою банку.

Метою статті є поглиблення теоретико-методологічних засад оцінювання фінансової безпеки комерційного банку й розробка практичних рекомендацій з підвищення її рівня.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження поточного стану фінансової безпеки банку пропонується проводити в декілька етапів:

- анкетування типових (зовнішніх та внутрішніх) загроз фінансовій безпеці банку;
- експрес-аналіз рівня фінансової безпеки комерційного банку;
- розрахунок інтегрального показника рівня фінансової безпеки банку.

У банківській практиці одним з якісних методів, що використовується у процесі діагностики поточного стану фінансової без-

пеки банку, є анкетування [1]. Анкети формуються на основі переліку внутрішніх і зовнішніх загроз як критеріїв оцінки рівня фінансової безпеки банку.

До зовнішніх відносять загрози, які є результатом впливу середовища навколо банків: законодавча і нормативна база, вимоги та діяльність регулятивних і наглядових органів, економічна кон'юнктура у країні й світі, конкуренти тощо. Для оцінки захищеності банку від зовнішніх загроз необхідно заповнити й розглянути відповідну анкету, обрати варіанти відповіді на поставлене питання «Банк захищений?» та кожному з наведених в анкеті видів загроз виставити бали 0 або 1. Щоб сумарна оцінка захищеності банку від зовнішніх загроз (ЗФБ) була адекватною, розгляд анкет здійснюється провідними фахівцями банку, що володіють матеріалами нормативно-законодавчої бази та ознайомлені з ключовими проблемними питаннями світового та вітчизняного ринків банківських послуг.

Анкета для оцінки захищеності банку від зовнішніх загроз була заповнена провідним спеціалістом ПАТ«Райффайзен банк Аваль». Отримані результати наведено в табл. 1.

Т а б л и ц я 1

Анкета для оцінки захищеності ПАТ«Райффайзен банк Аваль» від зовнішніх загроз

Ч.ч.	Види загроз	Банк захищений? (ТАК = 1; НІ = 0)
1	Несприятлива загальносвітова економічна ситуація	0
2	Кризові явища в країні	0
3	Недосконалість законодавчої бази	0
4	Зміни в політиці та нормативних актах НБУ	0
5	Високий рівень інфляції та інфляційні очікування	0
6	Нестійкість курсу національної валюти	0
7	Постійний вплив ринкових ризиків	1
8	Нерозвиненість фондового ринку країни	1
9	Низький рівень інвестиційної активності	1
10	Недосконала система страхування депозитів	1
11	Низький рівень кредитоспроможності позичальників	1
12	Невиконання клієнтами зобов'язань перед банком	1
13	Недобросовісна конкуренція на ринку банківських послуг	1
14	Прихід на ринок банківських послуг нових сильних гравців	1
15	Навмисні протиправні дії з боку клієнтів	1
	УСЬОГО БАЛІВ ($0 \leq \text{ЗФБ} \leq 15$)	9

Джерело: розроблено авторами на підставі [1]

Внутрішні загрози генеруються самими банками, тому система фінансової безпеки має бути інтегрована в загальну систему управління банком, що дозволяє ухвалювати своєчасні й обґрунтовані рішення, здійснювати постійний контроль за внутрішнім середо-

вищем, запобігати прояву навмисних дій та створенню кризових ситуацій у банку.

Для оцінювання захищеності банку від внутрішніх загроз необхідно розглянути анкету, обрати варіанти відповіді на поставлене питання «Характерно для банку?» та для

кожного з наведених в анкеті видів загроз виставити бали 0 або 1. Для коректності сумарної оцінки захищеності банку від внутрішніх загроз (ВФБ) слід користуватись фінансовою звітністю банку за попередні періоди, поточними показниками за різними напрямками діяльності банку, а також резуль-

татами дій внутрішнього середовища, особливо тих, що спричиняють прояв наведених загроз. Анкета для оцінки захищеності банку від внутрішніх загроз також була заповнена провідним спеціалістом ПАТ«Райффайзен банк Аваль». Отримані результати наведено в табл. 2.

Т а б л и ц я 2

Анкета для оцінки захищеності ПАТ«Райффайзен банк Аваль» від внутрішніх загроз

Ч.ч.	Види загроз	Банк захищений? (ТАК = 1; НІ = 0)
1	Повна залежність від інсайдерів	1
2	Порушення банком діючого законодавства і нормативів	1
3	Порушення банком договірних відносин	1
4	Помилки в стратегії та системі планування банку	1
5	Неефективна система фінансового менеджменту банку	1
6	Неякісна система управління ризиками	1
7	Низький рівень капіталізації банку	1
8	Недостатня ліквідність банку	1
9	Низька якість банківських активів	1
10	Ризикова та незважена кредитна діяльність	1
11	Недостатня диверсифікація банківських операцій	1
12	Недосконала цінова політика банку	1
13	Нерозвинена маркетингова діяльність банку	1
14	Наявність зловживань або протиправних дій в банку	1
15	Наявність каналів витоку банківської інформації	1
	УСЬОГО БАЛІВ (0 ≤ ВФБ ≤ 15)	15

Джерело: розроблено авторами на підставі [1]

Отже, від зовнішніх загроз фінансовій безпеці банк захищений на 60% (9 балів з 15 можливих), а від внутрішніх загроз на 100% (15 балів з 15 можливих).

Відповідно до кількості набраних балів банк отримує попередню оцінку рівня фінансової безпеки (високий, достатній, низький, критичний) за кожним з видів загроз (зовнішніх та внутрішніх). Якщо жодна з отриманих оцінок (одна з них) наближується до критичного рівня, необхідно оперативно про-

вести комплексний аналіз фінансового стану банку, що дозволить оцінити реальний ступінь загрози фінансовій безпеці банку, виявити основні проблемні питання та застосувати заходи щодо їх усунення.

Тому на другому етапі процесу дослідження стану фінансової безпеки розглянуто методику спрощеного експрес-аналізу фінансової безпеки, який засновано на методі коефіцієнтів і який включає чотири групи основних банківських показників (табл. 3).

Т а б л и ц я 3

Експрес-аналіз фінансової безпеки банку

Ч.ч.	Показник	Розрахунок	Умови	Бали
1	2	3	4	5
Блок 1. Аналіз фінансової стійкості банку				
1.1	Рівень капіталізації банку, K11	<u>Регулятивний капітал</u> Норматив Н1	K11 < 1 1 ≤ K11 ≤ 5 K11 > 5	1 2 3
1.2	Коефіцієнт співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів, K12	<u>Регулятивний капітал</u> Сукупні активи	K12 < 0,09 K12 > 0,12 0,09 ≤ K12 ≤ 0,12	1 2 3
1.3	Коефіцієнт надійності, K13	<u>Власний капітал</u> Зобов'язання	K13 < 0,1 K13 > 0,15 0,1 ≤ K13 ≤ 0,15	1 2 3
1.4	Мультиплікатор акціонерного капіталу, K14	<u>Ділові активи</u> Статутний фонд	K14 > 15 K14 < 12 12 ≤ K14 ≤ 15	1 2 3

Продовження табл. 3

1	2	3	4	5
1.5	Коефіцієнт захищеності власного капіталу, K15	<u>Основні засоби</u> Власний капітал	$K15 > 0,5$	1
			$K15 < 0,3$	2
			$0,3 \leq K15 \leq 0,5$	3
1.6	Коефіцієнт знецінення активів банку, K16	<u>Резерви за активами банку</u> Сукупні активи	$K16 > 0,2$	1
			$0,1 \leq K16 \leq 0,2$	2
			$K16 < 0,1$	3
Блок 2. Аналіз ділової активності банку				
2.1	Коефіцієнт активності залучення коштів юридичних і фізичних осіб, K21	<u>Кошти клієнтів</u> Зобов'язання	$K21 < 0,65$	1
			$K21 > 0,75$	2
			$0,65 \leq K21 \leq 0,75$	3
2.2	Коефіцієнт активності залучення коштів банків, K22	<u>Кошти банків</u> Зобов'язання	$K22 > 0,3$	1
			$K22 < 0,15$	2
			$0,15 \leq K22 \leq 0,3$	3
2.3	Коефіцієнт інвестицій у кредитний портфель, K23	<u>Кредитний портфель</u> Сукупні активи	$K23 < 0,6$ або $> 0,8$	1
			$0,7 < K23 \leq 0,8$	2
			$0,6 < K23 \leq 0,7$	3
2.4	Коефіцієнт інвестицій у ЦП та спільну господарську діяльність, K24	<u>Інвестиційний портфель</u> Сукупні активи	$K24 < 0,2$ або $> 0,4$	1
			$0,3 < K24 \leq 0,4$	2
			$0,2 < K24 \leq 0,3$	3
Блок 3. Аналіз ліквідності банку				
3.1	Коефіцієнт високоліквідних активів, K31	<u>Високоліквідні активи</u> Ділові активи	$K31 < 0,15$	1
			$K31 > 0,2$	2
			$0,15 \leq K31 \leq 0,2$	3
3.2	Коефіцієнт загальної ліквідності зобов'язань банку, K32	<u>Ділові активи</u> Зобов'язання	$K32 < 1$	1
			$K32 > 1,2$	2
			$1 \leq K32 \leq 1,2$	3
3.3	Коефіцієнт ліквідного співвідношення наданих кредитів і залучених депозитів, K33	<u>Кредитний портфель</u> Кошти клієнтів	$K33 < 1,1$	1
			$K33 > 1,5$	2
			$1,1 \leq K33 \leq 1,5$	3
3.4	Коефіцієнт генеральної ліквідності зобов'язань, K34	<u>Високоліквідні активи + ОЗ</u> Зобов'язання	$K34 < 0,2$	1
			$K34 > 0,3$	2
			$0,2 \leq K34 \leq 0,3$	3
Блок 4. Аналіз ефективності діяльності банку				
4.1	Загальний рівень прибутковості, K41	<u>Прибуток до оподаткування</u> Доходи банку	$K41 < 0,05$	1
			$0,05 \leq K41 < 0,1$	2
			$K41 \geq 0,1$	3
4.2	Окупність витрат доходами, K42	<u>Доходи банку</u> Витрати банку	$K42 \leq 1$	1
			$1 < K42 \leq 1,1$	2
			$K42 > 1,1$	3
4.3	Рентабельність капіталу, ROE	<u>Чистий прибуток</u> Власний капітал	$ROE < 0,1$	1
			$0,1 \leq ROE < 0,15$	2
			$ROE \geq 0,15$	3
4.4	Рентабельність активів, ROA	<u>Чистий прибуток</u> Сукупні активи	$ROA < 0,01$	1
			$0,01 \leq ROA < 0,02$	2
			$ROA \geq 0,02$	3
4.5	Чиста процентна маржа, ЧПМ	<u>Процентні (доходи – витрати)</u> Ділові активи	$ЧПМ < 0,05$	1
			$0,05 \leq ЧПМ \leq 0,07$	2
			$ЧПМ > 0,07$	3
4.6	Коефіцієнт резервування під знецінення активів і пасивів, K46	<u>Резерви під знецінення активів і пасивів</u> Витрати банку	$K46 \geq 0,3$	1
			$0,1 \leq K46 < 0,3$	2
			$K46 < 0,1$	3

Джерело: розроблено авторами на підставі [1]

Аналіз фінансової стійкості банку здійснюється з використанням нормативів капіталу, що контролюються НБУ, та інших показників, що базуються на аналізі

співвідношень між різними групами активів, зобов'язань і власного капіталу. Визначені показники дозволяють відстежити дотримання нормативних вимог та оцінити «капіталь-

ну силу» банку щодо залучення ресурсів, формування активів, покриття ризиків та протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам фінансовій безпеці.

Ділова активність банку дає можливість охарактеризувати спроможність банку залучати кошти та ефективно їх розміщувати. Перші два показники дозволяють розкрити можливості і спрямованість банку щодо залучення ресурсів, два інші показники свідчать про їх використання під час формування активів. Оскільки банки в основному працюють з чужими грошима, рівень ділової активності щодо залучення зовнішніх джерел фінансування їх діяльності має бути високим. З іншого боку, слід урахувувати, що надмірна ділова активність банку може погіршити фінансову стійкість банку та негативно вплинути на його фінансовий стан, особливо у разі високої залежності банку від ресурсів міжбанківського ринку.

Ліквідність банку дає можливість оцінити здатність банку виконувати свої зо-

бов'язання перед клієнтами, кредиторами, інвесторами, акціонерами та іншими контрагентами в аналізованих періодах.

Ефективність діяльності банку дає можливість зробити висновки про раціональність структури активів і пасивів банку та рівень їх знецінення. Найбільш суттєвими показниками, що характеризують професіоналізм і злагодженість у роботі менеджерів є показники рентабельності капіталу (ROE) та активів (ROA). Вони відображають рівень ефективності діяльності банку, його спроможність створювати прибуток, управляти ризиками та підтримувати фінансову безпеку на належному рівні.

Розраховані за кожним з чотирьох блоків аналізу сумарні фактичні бали дають можливість виявити основні проблеми та визначити поточний рівень фінансової безпеки банку ($20 \leq P\Phi BB \leq 60$).

Інтерпретація отриманих значень рівня фінансової безпеки банку наведена в табл. 4.

Т а б л и ц я 4

Інтерпретація отриманих значень рівня фінансової безпеки банку

Значення	Інтерпретація
Дорівнює 60 балів	Рівень фінансової безпеки банку є високим. Банк можна вважати надійним за всіма аспектами діяльності, він є стійким до змін, що відбуваються на ринку. Із впливом зовнішніх та внутрішніх загроз на банківську безпеку банк у змозі впоратись у поточній діяльності.
Від 40 до 60 балів	Рівень фінансової безпеки банку є достатнім. Залежно від того, до якої межі інтервалу РФББ є ближчим, менеджменту банку необхідно приймати відповідні рішення щодо усунення проблем та недопущення серйозного погіршення рівня фінансової безпеки банку.
Від 20 до 40 балів	Рівень фінансової безпеки банку вважається низьким, банк має досить серйозні фінансові проблеми з імовірним їх поглибленням, якщо показник наближується до 20 балів. Керівництво та власники банку мають терміново вжити заходів щодо фінансового оздоровлення банку, можливо й нестандартних, для укріплення захисту від впливу загроз банківській безпеці.
20 балів упродовж декількох років	Коли упродовж декількох років рівень фінансової безпеки приблизно 20 балів – це найскладніша ситуація, яка свідчить про багато проблем у діяльності банку та про відсутність досконалої системи захисту від впливу зовнішніх і внутрішніх загроз. З високою ймовірністю така установа швидко стане неплатоспроможним банком, який буде ліквідовано.

Джерело: складено авторами на підставі [1]

Показник рівня фінансової безпеки банку слід розраховувати постійно з відстеженням тенденцій змін показника в різних часових інтервалах, що дасть можливість контролювати стан фінансової безпеки банку.

Отримані результати розрахунку показників для здійснення експрес-аналізу рівня фінансової безпеки ПАТ«Райффайзен банк Аваль» наведено в табл. 5.

Загальна сума балів за показниками рівня фінансової безпеки ПАТ«Райффайзен банк Аваль» представлена у табл. 6.

Інтерпретація рівня фінансової безпеки ПАТ«Райффайзен банк Аваль» представлена в табл. 7.

Надалі розрахуємо також інтегральний показник фінансової безпеки банку, що включає такі показники:

Т а б л и ц я 5

**Результати розрахунку показників для здійснення
експрес-аналізу рівня фінансової безпеки**

Показник	Значення за роками				
	2014	2015	2016	2017	2018
Блок 1. Аналіз фінансової стійкості банку					
Рівень капіталізації банку, K11	1,1621	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Коефіцієнт співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів, K12	0,0634	0,0624	0,2181	0,1682	0,1420
Коефіцієнт надійності, K13	0,0886	0,1102	0,1866	0,1930	0,1882
Мультиплікатор акціонерного капіталу, K14	15,3641	13,2800	11,3687	15,4104	14,4145
Коефіцієнт захищеності власного капіталу, K15	0,5344	0,4018	0,2187	0,1880	0,1995
Коефіцієнт знецінення активів банку, K16	0,0010	0,0005	0,0009	0,0012	0,0022
Блок 2. Аналіз ділової активності банку					
Коефіцієнт активності залучення коштів юридичних і фізичних осіб, K21	0,6823	0,8265	0,9123	0,9305	0,9396
Коефіцієнт активності залучення коштів банків, K22	0,1949	0,1168	0,0682	0,0451	0,0185
Коефіцієнт інвестицій у кредитний портфель, K23	0,6519	0,4923	0,4868	0,5573	0,6412
Коефіцієнт інвестицій у ЦП та спільну господарську діяльність, K24	0,0993	0,0559	0,0589	0,0884	0,0468
Блок 3. Аналіз ліквідності банку					
Коефіцієнт високоліквідних активів, K31	0,1410	0,2348	0,1794	0,1537	0,1404
Коефіцієнт загальної ліквідності зобов'язань банку, K32	1,0886	1,1102	1,1866	1,1930	1,1882
Коефіцієнт ліквідного співвідношення наданих кредитів і залучених депозитів, K33	1,0401	0,6613	0,6331	0,7145	0,8108
Коефіцієнт генеральної ліквідності зобов'язань, K34	0,2009	0,3050	0,2537	0,2196	0,2044
Блок 4. Аналіз ефективності діяльності банку					
Загальний рівень прибутковості, K41	-1,2216	-0,9456	0,0547	0,0874	0,1564
Окупність витрат доходами, K42	0,9525	0,8753	1,4542	1,4212	1,3752
Рентабельність капіталу, ROE	-1,0500	-0,3570	0,7140	0,7200	0,6730
Рентабельність активів, ROA	-0,0900	-0,0360	0,0670	0,0860	0,0740
Чиста процентна маржа, ЧПМ	0,0881	0,0766	0,0844	0,0721	0,0926
Коефіцієнт резервування під знецінення активів і пасивів, K46	0,2877	0,2468	0,2763	0,1546	0,0985

Джерело: розраховано авторами на підставі [1, 3]

Т а б л и ц я 6

Загальна сума балів за показниками рівня фінансової безпеки

Показник	Значення за роками				
	2014	2015	2016	2017	2018
1. Аналіз фінансової стійкості банку	9	15	13	12	14
2. Аналіз ділової активності банку	10	6	6	6	8
3. Аналіз ліквідності банку	8	8	10	10	8
4. Аналіз ефективності діяльності банку	9	9	16	16	18
Загальна сума балів	36	38	45	44	48

Джерело: розраховано авторами на підставі [1, 3]

Т а б л и ц я 7

Інтерпретація рівня фінансової безпеки ПАТ «Райффайзен банк Аваль»

Роки	Рівень фінансової безпеки
2014-2015	Рівень фінансової безпеки банку вважається низьким, банк має досить серйозні фінансові проблеми з імовірним їх поглибленням. Керівництво та власники банку мають терміново вжити заходів щодо фінансового оздоровлення банку, можливо й нестандартних, для укріплення захисту від впливу загроз банківській безпеці.
2016-2018	Рівень фінансової безпеки банку є достатнім. Залежно від того, до якої межі інтервалу рівень фінансової безпеки є ближчим, менеджменту банку необхідно приймати відповідні рішення щодо усунення проблем та недопущення серйозного погіршення рівня фінансової безпеки банку.

Джерело: розроблено авторами

фінансово-економічні нормативи (зокрема, адекватність регулятивного капіталу, показник базових ліквідних активів і показники ліквідності тощо), показники доларизації кредитів і депозитів, показники ефективності банківської діяльності (ROA, ROE), показники прибутковості тощо.

Отримані значення інтегральних показників рівня фінансової безпеки банку представлено у табл. 8. Значення інтегральних показників змінюються від 0 до 1, чим ближче до 1, тим вище рівень фінансової безпеки.

Т а б л и ц я 8

Інтегральний показник рівня фінансової безпеки банку

Показник	Значення за роками				
	2014	2015	2016	2017	2018
H1	3004256	3344615	3325789	11220414	10 480 006
H2	7,64	8,26	108,58	23,8	19,04
H4	87,52	157,73	108,58	93,94	42,91
H5	52,51	157,73	54,29	93,94	52,51
H6	84,25	163,7	149,8	154,2	84,25
H7	14,48	18,19	4,7	5,72	10,13
H8	144,78	144,27	38,8	50,07	20,17
H9	0,19	0,18	0,07	0,11	0,37
ROA	-0,09	-0,036	0,067	0,086	0,074
ROE	-1,05	-0,357	0,714	0,72	0,673
Інтегральний показник рівня фінансової безпеки банку	0,2757	0,4536	0,6849	0,6426	0,3474

Джерело: розраховано авторами на підставі [3]

Таким чином, отримані інтегральні показники рівня фінансової безпеки показують, що найвищий рівень фінансової безпеки був у 2016 р., а у 2018 р. він знизився майже вдвічі, отже, слід запропонувати заходи з підвищення рівня фінансової безпеки.

На рівні ПАТ«Райффайзен банк Аваль» для забезпечення високого рівня фінансової безпеки необхідно запроваджувати заходи для управління окремими складовими фінансової безпеки (табл. 9).

Т а б л и ц я 9

Заходи з убезпечення ПАТ«Райффайзен банк Аваль», які приймаються на рівні банку

Управління складовими фінансової безпеки	Заходи з убезпечення ПАТ«Райффайзен банк Аваль», які приймаються на рівні банку
1	2
Управління кредитною безпекою	Отримання застави, корпоративних і особистих гарантій; встановлення лімітів ризику позичальника або їх групи; аналіз спроможності наявних і потенційних позичальників виконувати свої зобов'язання; зміна лімітів кредитування; встановлення лімітів кредитних повноважень; моніторинг кредитів в інтерактивному режимі, поточної вартості застави; щоденне визначення проблемних кредитів; блокування можливості відділення або менеджера, відповідального за конкретну кредитну програму, надавати нові кредити, якщо відсоток проблемних кредитів
Управління валютною безпекою	Щоденний моніторинг та аналіз відкритих позицій банку за валютами й дорогоцінними металами; щоденний контроль накопичених прибутків/збитків за операціями з валютою; стрес-тестування та розрахунок потенційних втрат внаслідок несприятливих і екстремальних коливань валютних курсів; встановлення відповідних лімітів як для кожної валюти окремо, так і для загальної відкритої валютної позиції; встановлення обмежень на накопичені прибутки/збитки за валютними операціями відкритої валютної позиції
Управління відсотковою безпекою	Вимірювання чутливості до паралельного зсуву кривої дохідності за кожною валютою на один базисний пункт; оцінка впливу коливань ринкових ставок на відсотковий дохід банку
Управління безпекою ліквідності	Регулярне формування звіту про невідповідність між активами і пасивами за строками до погашення та дослідження відповідних розривів за часовими проміжками і поведінки продуктів без заздлегідь визначеного строку погашення (поточні рахунки клієнтів, кореспондентські рахунки банків), а також строкових продуктів, для яких можлива пролонгація в рамках звичайних ринкових умов

1	2
Управління ціновою безпекою	Регулярне відстеження змін котирувань боргових цінних паперів (облігацій) у торговельному портфелі банку, а на кожну звітну дату – переоцінка таких інструментів до їхньої ринкової вартості; відстеження коливання ринкових процентних ставок та їхньої відповідності котируванням цінних паперів; щоденний розрахунок чутливості торгової позиції до змін ринкових котирувань (ставок), встановлення обмеження на накопичені збитки за торговими операціями для лімітування прийняттого цінового ризику
Управління ринковою безпекою	Аналіз чутливості, моніторинг позиції та метод оцінки ймовірних втрат, а також моніторинг накопичених збитків; встановлення відповідних лімітів

Джерело: розроблено авторами на підставі [3]

Крім того, підвищенню рівня фінансової безпеки банку сприятиме впровадження в банку менеджменту якості, що спричинить розширення переліку банківських продуктів і послуг та підвищення їх якості, поліпшення корпоративного управління і підвищення задоволення потреб різних категорій клієнтів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, запропонований підхід до оцінювання рівня фінансової безпеки передбачає здійснення оцінювання в декілька етапів: анкетування зовнішніх та внутрішніх загроз фінансовій безпеці банку; експрес-аналіз рівня фінансової безпеки комерційного банку та розрахунок інтегрального показника рівня фінансової безпеки банку, що дасть можливість всебічно, комплексно оцінити рівень фінансової безпеки банку. Також запропоновано заходи з підвищення різних складових фінансової безпеки банку. Практична реалізація запропонованих заходів дозволить підвищити ефективність управління фінансовою безпекою банківської установи. У межах подальшого дослідження планується оцінити ефективність запропонованих заходів з підвищення рівня фінансової безпеки банку.

Література

1. Жарій Я. В. Методичні підходи до оцінювання рівня фінансової безпеки ко-

мерційного банку. *Фінансові дослідження*. 2016. №1. С. 130-137.

2. Вовченко Р. С. Чинники і загрози фінансовій безпеці банківського сектору національної економіки. *Збірник наукових праць «Фінансово-економічна діяльність: проблеми теорії та практики»*. 2013. № 1. С. 75-83.

3. Фінансова звітність ПАТ «Райффайзен банк Аваль» за 2014-2018 рр. Офіційний веб-сайт ПАТ «Райффайзен банк Аваль». URL: <https://www.aval.ua/ru> (дата звернення :10.11.2019)

4. Офіційний веб-сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення :10.11.2019)

References

1. Zhary Y. V. (2016) Methodical Approaches to Assessing the Financial Security Level of a Commercial Bank. *Financial Research*, 1, 130-137.

2. Vovchenko R.S. (2013) Factors and threats to the financial security of national economy banking sector. *Collection of scientific papers "Financial and economic activities: problems of theory and practice"*, 1, 75-83.

3. Financial statements of Raiffeisen Bank Aval in 2014-2018 years. The official website of Raiffeisen Bank Aval. Retrieved from: <https://www.aval.ua/en>

4. Official Website of the National Bank of Ukraine Retrieved from: <https://bank.gov.ua>.

Стаття надійшла

до редакції : 11.10.2019 р.

Стаття прийнята

до друку: 27.12.2019 р.

Бібліографічний опис для цитування :

Татар М. С. Процес оцінювання рівня фінансової безпеки банку / М. С. Татар, А. О. Рикова // *Часопис економічних реформ*. – 2019. – № 4 (36). – С. 76–85.

